

# izvješće

minority  
rights  
group  
europe



**IPC**



**AMALIPE**  
Center For Interethnic Dialogue  
and Tolerance

## Borba protiv diskriminacije kroz poboljšan pristup pravosuđu u Hrvatskoj i Bugarskoj

Atanas Atanasov, Nataša Kovačević, Rina Muhaj, Anja Ostopanj i Andrea Spitätszky





**Sudionice nacionalnog kampa za djevojčice romskog podrijetla raspravljaju o diskriminaciji i drugim problemima koji pogađaju romske zajednice. Bugarska, 2022.**  
*Zasluge: Rayko Chaprazov.*

## Zahvala

Ovo izvješće financirano je iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014. – 2020.). Njegov sadržaj odražava samo stavove autora. Europska komisija ne prihvaća nikakvu odgovornost za moguću uporabu informacija sadržanih u izvješću.



## O autorima

**Atanas Atanasov** stručnjak je za razvoj lokalne zajednice u Centru za međunacionalni dijalog i toleranciju *Amalipe* čije se sjedište nalazi u Velikom Trnovu. Pridružio se Amalipeu 2018. godine kao medijator u obrazovanju i stručnjak za različite međunarodne projekte povezane s diskriminacijom i govorom mržnje. Atanasov trenutno radi na izgradnji mreže od preko 500 medijatora u obrazovanju u centru Amalipe. U isto vrijeme studira marketing na Sveučilištu sv. Ćirila i Metoda u Velikom Trnovu.

**Nataša Kovačević** izvršna je direktorica *Informativno pravnog centra* od 2004. godine i jedna je od osnivačica ove organizacije osnovane 2002. godine. Diplomirana je pravica s više od 20 godina radnog iskustva. Bila je zadužena za brojne projekte koji se bave zaštitom ljudskih prava poput rješavanja statusnih pitanja stanovništva bez državljanstva, pružanjem besplatne pravne pomoći socijalno isključenim skupinama građana, rješavanjem diskriminacije Roma, zaštitom žrtava kaznenih djela itd.

**Rina Muhaj** radi kao volonterka savjetnica u *Europskoj grupi za prava manjina (Minority Rights Group Europe)* od listopada 2022. g. Radi kao projektna službenica u Nacionalnom uredu Erasmus+ u Crnoj Gori. Prava manjina i autohtonih naroda njezino su ključno područje interesa te se za njih entuzijastično zalaže.

**Anja Ostopanj** pravna je savjetnica u *Informativno pravnom centru*, registrirana je pri Ministarstvu pravosuđa i uprave za pružanje besplatne pravne pomoći od 2021. godine. Od tada pruža besplatnu pravnu pomoć marginaliziranim i socijalno isključenim skupinama stanovništva, posebice pripadnicima romske nacionalne manjine te žrtvama kaznenih djela i nasilja u obitelji.

**Andrea Spítálszky** pravna je službenica *Europske grupe za prava manjina (Minority Rights Group Europe)*. Organizaciji se pridružila 2017. godine. Otada vodi različite projekte povezane s diskriminacijom i govorom mržnje prema Romima u Srednjoj i Istočnoj Europi te na Zapadnom Balkanu. Andrea je mađarska pravica specijalizirana za ljudska prava i međunarodno pravo.

## Europska grupa za prava manjina (EGPM)

*Europska grupa za prava manjina (EGPM)* registrirana je kao neprofitno trgovačko društvo prema mađarskom pravu. *Europska grupa za prava manjina (EGPM)* sa sjedištem od 1996. u Budimpešti je regionalni partner Međunarodne grupe za prava manjina (MGPM) s ciljem promicanja i zaštite prava manjina i starosjedilačkih naroda diljem Europe i središnje Azije. Europska Međunarodna grupa za prava manjina čini to kroz jačanje kapaciteta, međunarodno zagovaranje, medijsko informiranje i umrežavanje.

## Informativno pravni centar (IPC)

*Informativno pravni centar (IPC)* organizacija je civilnog društva registrirana 12. lipnja 2002. godine. Nastao je transformacijom Pravnog centra američke humanitarne organizacije *International Rescue Committee* koji je započeo s radom u Slavonskom Brodu 1998. godine. Od svog osnutka IPC radi na promicanju i zaštiti ljudskih prava, demokratizaciji hrvatskog društva te obrazovanju i osnaživanju ugroženih pojedinaca i civilnog društva.

---

© Europska grupa za prava manjina (EGPM), Informativno pravni centar, Centar za međuetnički dijalog i toleranciju *Amalipe*, rujna 2022. Sva prava pridržana.

Sadržaj ove publikacije može se reproducirati za nastavu ili u druge nekomercijalne svrhe. Nijedan dio ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku u komercijalne svrhe bez prethodnog izričitog dopuštenja vlasnika autorskih prava. Za dodatne informacije kontaktirajte GPM. ISBN Print: 978-615-6516-14-5 Online: 978-615-6516-15-2. Objavljeno u siječnju 2023. g.

Izvještaj „**Borba protiv diskriminacije kroz poboljšani pristup pravosuđu u Hrvatskoj i Bugarskoj**“ izdaje Europska grupa za prava manjina u svrhu poboljšanja javnog razumijevanja problematike koja je tema samog izvještaja. Tekst i stavovi autora ne predstavljaju nužno u svakom detalju i svim njegovim aspektima zajedničko gledište GPM-a.

### **Centar za međuetnički dijalog i toleranciju *Amalipe***

Centar za međuetnički dijalog i toleranciju *Amalipe* vodeća je romska organizacija koja se zalaže za ravnopravnu integraciju Roma u bugarsko društvo. Organizacija igra središnju ulogu u organiziranju romskog građanskog pokreta te se zalaže za integraciju Roma u državne institucije. Centar *Amalipe* surađuje s mrežom od više od 300 škola diljem zemlje kako bi smanjio stopu napuštanja školovanja, uveo interkulturalno obrazovanje, promicao cjeloživotno učenje u romskoj zajednici te poboljšao obrazovni status Roma. U ovom trenutku organizacija podupire rad više od 500 medijatora u obrazovanju što su ih imenovala škole članice mreže „Svaki učenik bit će pobjednik“. Centar *Amalipe* uz to surađuje s brojnim romskim i neromskim organizacijama iz svih dijelova zemlje u aktivnostima na različitim područjima kao što su: obrazovanje, zdravlje, socijalna skrb, organiziranje kampanja za zagovaranje integracije Roma i drugo.

### **Romski medijatori u sklopu programa**

#### **Romski medijatori iz Hrvatske:**

**Milan Mitrović** živi u romskom naselju u Slavanskom Brodu i završava studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Vodio je i sudjelovao u radu raznih nevladinih organizacija (NVO-a). Član je Vijeća za ljudska prava pri Uredu pučke pravobraniteljice. Kroz svoj dosadašnji rad i aktivizam upoznao je širok krug ljudi, neposredno surađivao s pripadnicima romske nacionalne manjine te je jako dobro upoznat s problematikom diskriminacije. Njegovi terenski obilasci uključivali su područje Slavanskog Broda i Siska.

**Mirjana Destanović** živi u romskom naselju u Slavanskom Brodu i aktivna je članica *Romske organizacije mladih Hrvatske*. Radila je kao mentorica romskim učenicima u osnovnoj školi. Njezini terenski obilasci obuhvaćali su područje Slavanskog Broda i Siska.

**Marina Horvat** potječe iz Međimurske županije gdje živi mnogobrojna romska zajednica, no trenutno živi u Zagrebu gdje pohađa pravni fakultet. Posljednje tri godine aktivno volontira ili radi za razne nevladine organizacije. U svoje slobodno vrijeme, kao studentica prava, često pomaže Romima u ostvarenju njihovih prava tako što im pomaže pri pisanju raznih podnesaka za državna tijela. Bila je članica organizacijskog odbora Prvog kongresa mladih Roma i izabrana je u općinsko vijeće općine Orehovica. Uz radionicu IPC-a u sklopu projekta „Ravnopravnost Roma kroz poboljšani pravni pristup“ (ERELA) pohađala je i druge tečajeve namijenjene za medijatore u romskim zajednicama. Njezini terenski obilasci uključivali su područje Zagreba i Međimurske županije.

**David Oršuš** mladi je student medicine. Ima opsežno iskustvo u radu s romskim organizacijama, posebice s djecom i mladeži. Član je raznih romskih NVO-a. Pored toga član je interventnog tima Crvenog križa. Njegovi terenski obilasci uključivali su područje Zagreba i Čakovca.

**Jovica Radosavljević** romski je aktivist i medijator za integraciju Roma. Predsjednik je, voditelj i koreograf

*Romskog resursnog centra*. Aktivan je i kao pomoćnik u Romskom kulturno-umjetničkom društvu. Njegovi terenski obilasci uključivali su područje Darde i Pule.

**Ramiz Ajdin** osnivač je i predsjednik NVO-a *Perspektiva* koja se bavi interesima nacionalnih manjina s posebnim naglaskom na romsku nacionalnu manjinu. Stekao je bogato iskustvo kao romski aktivist i humanitarni radnik. Njegovi terenski obilasci uključivali su područje Zagreba.

#### **Romski medijatori iz Bugarske:**

**Angel Aleksandrov Angelov** živi u romskoj četvrti u Šumenu. Diplomirao je socijalnu pedagogiju, a trenutno pohađa magistarski studij socijalno-pedagoškog savjetovanja. Sudjelovao je u radu raznih nevladinih udruga, a već dugo volontira u centru *Amalipe*. Četiri godine radi u poljoprivredno-prehrambenoj školi u Šumenu. Priznat je u lokalnoj romskoj zajednici u kojoj ima golem autoritet zbog svog poštenja, discipline i visoke stručne spreme.

**Irena Mihajlova** živi u selu Blagoevo u općini Stražica. Završila je srednju školu „Angel Karalijčev“ u Stražici. Sudjelovala je na raznim treninzima u okviru programa JUSTROM Vijeća Europe o diskriminaciji i uznemiravanju Romkinja i pravdi za romske zajednice. Također je radila na problemima diskriminacije i obiteljskog nasilja nad ženama. Sudjelovala je u organizaciji i provođenju edukacija za roditelje iz manjinskih skupina, moderatore zajednice i medijatore u obrazovanju.

**Stefan Severinov Stefanov** završio je diplomski studij povijesti, magisterij europskih integracija te trenutno pohađa zadnji semestar magisterija upravljanja projektima. Radeći na različitim projektima poboljšao je svoj terenski rad koristeći metodu od vrata do vrata. Pritom je upoznao mnoge različite ljude radeći izravno s predstavnicima brojnih romskih skupina u Pavlikeni. Organizirao je brojne zagovaračke kampanje i događaje u Pavlikeni.

**Georgi Šarbanov Samirov** živi u Šumenu. Sedam godina radi kao medijator u obrazovanju i sudjelovao je u radu raznih NVO-a. Također je član lokalnih aktivističkih grupa MAG-SHUMEN i RO-MAG.

**Fatme Behčed Arslan** rođena je u malom selu naseljenom uglavnom etničkim Turcima u regiji Kardžali. Diplomirala je bugarsku i tursku filologiju te magistrirala obrazovni menadžment. Osim što radi kao profesorica jezika i prevoditeljica, radi i kao medijatorica u obrazovanju.

**Božko Kočev** student je na plovdivskom sveučilištu „Paisij Hilendarski“. Godinama radi kao medijator u obrazovanju u Plovdivu. Romskog je porijekla i dobro poznat u zajednici.

**Larisa Antonova** je iz Bjale Slatine. Diplomirana je ekonomistica. Dugi niz godina radila je kao moderator zajednice u romskoj zajednici, a kasnije i kao medijatorica u obrazovanju i socijalna radnica.

# Borba protiv diskriminacije kroz poboljšan pristup pravosuđu u Hrvatskoj i Bugarskoj

## Sadržaj

Sažetak	1
1 Uvod	3
2 Terenski rad: otkrivanje slučajeva diskriminacije u Hrvatskoj i Bugarskoj	5
3 Pravna pomoć: besplatno pravno savjetovanje	9
4 Prijavljivanje slučajeva diskriminacije tijelu za ravnopravnost	11
5 Zaključci i preporuke	16
Bilješke	19

# Sažetak

Svrha ovog izvješća jest sažeti ishode terenskih obilazaka i pravne pomoći u okviru projekta „Ravnopravnost za Rome kroz poboljšan pravni pristup“ (ERELA) što ga financira Europska unija. Izvješće služi kao dodatak našim osnovnim izvješćima izrađenima na početku projekta u kojem se mapiraju različita područja diskriminacije i prepreke u vezi pristupa pravosuđu s kojima se Romi suočavaju u Bugarskoj i Hrvatskoj. Izvješće sažima lekcije naučene tijekom terenskog rada koje se temelje na iskustvima samih medijatora te kompilira slučajeve diskriminacije iz obje zemlje, uključujući njihov ishod. Također pokazuje kako su terenski obilasci i pravne usluge doprinijeli podizanju svijesti među Romima o njihovim pravima te poslužili kao podrška u uklanjanju prepreka njihovom pristupu pravdi. Nadalje, lekcije i ishodi terenskih obilazaka i pravnih usluge u dvije ciljane zemlje potencijalno se mogu primijeniti i provesti u drugim europskim kontekstima gdje se Romi suočavaju sa sličnim poteškoćama u pristupu pravdi u slučajevima diskriminacije.

U Bugarskoj i Hrvatskoj Romi se rutinski suočavaju s diskriminacijom obično potaknutom negativnim stavovima i predrasudama u raznim područjima svog života od rane dobi. Usprkos velikom broju dobro dokumentiranih slučajeva, slučajevi diskriminacije obično ostaju neprijavljeni. Romi često smatraju da se ne isplati prijavljivati njihove slučajeve jer to ionako ne bi ništa promijenilo, dok se drugi boje da bi se time situacija samo pogoršala. Mnogi Romi ne znaju kome bi se trebali obratiti, dok drugi smatraju da su procedure previše komplicirane. Štoviše, postoji ozbiljan stupanj nepovjerenja u državne institucije. Građani su općenito pogrešno informirani o svojim pravima uključujući i pravo na besplatnu pravnu pomoć. Nedostatak povjerenja u javne institucije i pravosudni sustav dodatno otežava Romima traženje pravne zaštite. Stoga broj slučajeva prijavljenih nacionalnim tijelima za ravnopravnost (Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije u Bugarskoj i Ured pučke pravobraniteljice u Hrvatskoj) predstavlja samo mali dio stvarne diskriminacije s kojom se Romi suočavaju. Također, postoje ozbiljne manjkavosti u radu tijela za ravnopravnost u obje zemlje koje dodatno ometaju učinkovitost sustava uspostavljenog za zaštitu ravnopravnosti.

Pravni aspekt projekta ERELA imao je za cilj otkloniti prepreke s kojima se Romi suočavaju u svom pristupu pravdi tako što je podizao razinu osviještenosti romskih zajednica o njihovim pravima i dostupnim pravnim

lijekovima putem medijatora, besplatnog pravnog savjetovanja i pružanja podrške u prijavljivanju njihovih slučajeva nacionalnom tijelu za ravnopravnost. Na ovaj način projektni partneri nastojali su potaknuti Rome da koriste nacionalni sustav institucija uspostavljenih za zaštitu od diskriminacije kako bi iskoristili pravne lijekove te kako slučajevi diskriminacije ne bi ostali neprijavljeni i nevidljivi.

U sklopu projekta odvjetnici, zaposlenici romskih organizacija civilnog društva (OCD) i drugi romski aktivisti prošli su trening o nacionalnom zakonodavstvu za suzbijanje diskriminacije, dostupnim pravnim lijekovima te funkcioniranju i nadležnostima relevantnih pravnih tijela. Nakon završetka programa osposobljavanja, partneri su angažirali 13 medijatora u Bugarskoj i Hrvatskoj koji su počeli provoditi redovite terenske obilaske u razne regije dviju zemalja. Uloga medijatora bila je raznovrsna: nisu samo podizali svijest o diskriminaciji i dostupnim pravnim lijekovima u romskoj zajednici, već su mapirali i identificirali slučajeve diskriminacije na terenu. U tim su slučajevima davali savjete osobama izloženima diskriminaciji ili su posredovali između strana dok se nije pronašlo rješenje za situaciju. U drugim, složenijim slučajevima, upućivali su klijente na IPC i centar *Amalipe* koji su im osigurali pravno savjetovanje ili slučaj prijavili tijelu za ravnopravnost.

U obje zemlje većina identificiranih slučajeva diskriminacije dogodila se na području zapošljavanja, bilo prilikom traženja posla ili na poslu. Slučajeve diskriminacije u vrtiću medijatori su utvrdili tako što su intervjuirali romske obitelji na terenu. Tijekom terenskog obilaska pripadnici zajednice razgovarali su s medijatorom o slučajevima povezanim s ostvarivanjem socijalnih prava u centru za socijalnu skrb, zdravstvu, obrazovanju, sportskim klubovima te pristupom različitim uslugama.

Početni trening osigurao je medijatorima vještine i znanja potrebna za pružanje podrške Romima koji su doživjeli diskriminaciju. Redovitim obilaskom terena medijatori su mogli podijeliti to znanje s pripadnicima lokalne romske zajednice i podići svijest o diskriminaciji i dostupnim pravnim lijekovima. Osim toga, trening je pomogao medijatorima da se bolje snađu u pravnim izazovima i da razviju potencijalna rješenja u slučajevima diskriminacije. Zahvaljujući tome medijatori su mogli razlikovati slučajeve diskriminacije od drugih vrsta kršenja ljudskih prava, što znači da su samo tražili pomoć ili savjet partnera u složenijim slučajevima diskriminacije. Nadalje,

medijatori su odigrali ključnu ulogu kod utvrđivanja činjenica za slučajeve diskriminacije koji su zatim prijavljeni tijelu za ravnopravnost.

Pripadnici romske zajednice pokazali su da raspolažu skromnim znanjem o različitim oblicima diskriminacije i pravnim lijekovima koji su im dostupni u objema zemljama. Često su brkali diskriminaciju s drugim problemima s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Podizanje osviještenosti ostvareno zahvaljujući romskim medijatorima bilo je ključno u okviru projekta kako bi se romskim žrtvama diskriminacije omogućilo da saznaju više o ovoj problematici. Međutim čak i kada su ljudi saznali za dostupne pravne lijekove, pribojavali su se govoriti o vlastitu iskustvu. Mnogi su ljudi izrazili strah od prijavljivanja slučajeva diskriminacije tijelu za ravnopravnost smatrajući da bi se mogli suočiti s odmazdom ili gubitkom zaposlenja. Od iznimne je važnosti bila činjenica da su medijatori bili pripadnici lokalne romske zajednice i da su uživali povjerenje građana.

U Hrvatskoj je IPC pružao savjetodavnu pomoć u slučajevima diskriminacije, dok je u Bugarskoj na pravnim poslovima projekta bila angažirana odvjetnica koja je završila antidiskriminacijski trening u organizaciji centra *Amalipe*. Nakon što bi medijatori identificirali slučaj diskriminacije, preuzelo bi ga pravno osoblje. Osim pružanja besplatnog pravnog savjetovanja strankama, medijatori su provjeravali raspoloživu dokumentaciju i sastavljali podneske. Pravni savjetnici u obje zemlje organizirali su mjesečne koordinacijske sastanke s medijatorima na kojima su raspravljali o identificiranim slučajevima te tražili kolaborativna rješenja. Osim pružanja pravnih rješenja za predmetne slučajeve, cilj ovih sastanaka bio je i osiguranje stalnog mentorstva za medijatore u svrhu produbljivanja njihova znanja o diskriminaciji te unapređenje njihovih vještina u pružanju podrške korisnicima.

Pravna je pomoć u obje zemlje uglavnom pružana u slučajevima diskriminacije pri zapošljavanju, obrazovanju i u slučajevima nemogućnosti pristupa uslugama za pripadnike romske zajednice. Pružanje pravne pomoći započinjalo je tako da je pravni savjetnik morao objasniti koncept diskriminacije i odredbe relevantnog nacionalnog zakonodavstva. Dakle, osim dobivanja pravne pomoći, romskim je korisnicima povećana svijest o pojmu diskriminacije. Romskim korisnicima je često bila potrebna ovakva vrsta pomoći s pravnim pojmovima budući da su redovito opisivali situacije koje nisu predstavljale diskriminaciju. Uloga pravnog savjetnika bila je dvojaka u obje zemlje. S jedne strane, pružali su besplatno pravno savjetovanje romskim korisnicima u slučajevima diskriminacije koji su potom mogli odlučiti žele li svoj slučaj prijaviti nacionalnom tijelu za ravnopravnost ili ne. S druge strane, pravници su odigrali ključnu ulogu u podizanju svijesti o pravnom pojmu

diskriminacije, njenim različitim oblicima i dostupnim pravnim lijekovima. Isto tako, pravnici su odigrali važnu ulogu u jačanju povjerenja korisnika u institucije budući da su mnogi od njih izrazili nepovjerenje u pravosudni sustav. Rad romskih medijatora bio je od ključnog značaja u povezivanju pravnih savjetnika sa zajednicom i širenju informacija o mogućnostima besplatne pravne podrške. Na taj su način korisnici koji inače ne bi imali pristup pravnom zastupanju i savjetovanju mogli tražiti pravnu zaštitu i pronaći rješenja za svoje slučajeve.

IPC i centar *Amalipe* pomogli su korisnicima u više navrata prijaviti diskriminaciju odgovarajućim nacionalnim tijelima za ravnopravnost. Od šest prijavljenih slučajeva u Hrvatskoj, tri su se odnosila na diskriminaciju u pristupu uslugama, jedan se odnosio na diskriminaciju pri zapošljavanju, jedan na fizički napad i prijetnje te jedan na ravnopravnost u javnom informiranju i medijima. Bugarski slučaj odnosio se na govor mržnje. Hrvatska je pravobraniteljica u tri slučaja utvrdila dokaze o diskriminaciji i upozorila počinitelje. Pravobraniteljica je u jednom slučaju prosljedila pritužbu nadležnim institucijama, državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova. U tijeku su još dva slučaja u Hrvatskoj i jedan u Bugarskoj.

Glavne prepreke koje sprječavaju pristup pravosuđu:

- Romi često prihvaćaju diskriminaciju kao dio svog života; nerado je prijavljuju iz straha od odmazde ili zato što ne vjeruju u učinkovitost pravosudnog sustava.
- Romi često ne raspolažu znanjem potrebnim za pokretanje pravnog postupka, dok ostali smatraju da su postupci prekomplikirani. Građani su općenito pogrešno informirani o svojim pravima uključujući i pravu na besplatnu pravnu pomoć.
- Nedostatak povjerenja u javne institucije i pravosudni sustav dodatno otežava Romima traženje pravnog lijeka.

Glavni zaključci:

- Podizanje svijesti u romskoj zajednici o antidiskriminacijskom zakonodavstvu i dostupnim pravnim lijekovima ključno je za povećanje njihove spremnosti da prijave slučajeve diskriminacije tijelu za ravnopravnost te da se otvori put za buduće osnaživanje.
- Osim podizanja svijesti u zajednici o diskriminaciji, romski medijatori igraju važnu ulogu u rješavanju jednostavnijih slučajeva posredovanjem između stranaka ili pružanjem pomoći onima koji su doživjeli diskriminaciju u sastavljanju podnesaka ili drugih dokumenata.
- Od ključne je važnosti poticanje osoba pogođenih diskriminacijom da prijave svoj slučaj. Što više pozitivnih odluka donese tijelo za ravnopravnost u slučajevima diskriminacije, to će Romi imati više povjerenja u sustav i institucije za zaštitu od diskriminacije.

# 1 Uvod

Ovo je izvješće izrađeno u okviru projekta „Ravnopravnost Roma kroz poboljšani pravni pristup” (ERELA).<sup>1</sup> Projekt je započeo u veljači 2021. i zajednički ga provode Europska grupa za prava manjina (EGPM), Informativno pravni centar (IPC, Hrvatska) i Centar za međuetnički dijalog i toleranciju *Amalipe* (Bugarska). Cilj projekta promicanje je i zaštita prava Roma izloženih kršenju ljudskih prava i diskriminaciji pomoću podizanja svijesti u društvu i među dionicima, unapređenjem provedbe zakona o nediskriminaciji i osnaživanjem Roma da traže pravne lijekove u Hrvatskoj i Bugarskoj. U okviru projekta partneri su u proljeće 2021. proveli istraživanje o različitim poljima diskriminacije koja pogađaju Rome i preprekama s kojima se suočavaju prilikom pristupa pravosuđu. Ishod istraživanja naveden je u komparativnom izvješću u obje zemlje koje je poslužilo kao temeljna studija za provedbu preostalog dijela projekta.<sup>2</sup> Nakon istraživanja uslijedio je niz edukacija održanih u jesen 2021. g. i ljeto 2022. g. Gore navedene edukacije bile su namijenjene odvjetnicima, romskim aktivistima i predstavnicima OCD-a, a iz područja nacionalnog i međunarodnog antidiskriminacijskog zakonodavstva, dok se tematika odnosila na dostupne pravne lijekove i relevantnu sudsku praksu. Nakon završetka edukacija, partneri su angažirali nekoliko iskusnih romskih medijatora koji su provodili redovite terenske obilaskе u obje zemlje. Medijatori su identificirali i nadzirali slučajeve diskriminacije u romskoj zajednici te su prijavljivali takve slučajeve partnerskim OCD-ima koji su osiguravali pravno savjetovanje i besplatnu pravnu pomoć pogođenim osobama. Partneri su osigurali kontinuirano mentorstvo romskim medijatorima savjetujući ih pritom o relevantnom zakonodavstvu, kao i o pružanju podrške žrtvama. Zahvaljujući ovoj stručnoj podršci romski su medijatori mogli savjetovati Rome koji su doživjeli diskriminaciju o najprikladnijim kanalima za rješavanje problema kršenja prava. Cilj je ovog izvješća sažeti pozitivne ishode terenskog rada i pravne podrške, prenijeti naučene lekcije i potaknuti Rome koji su doživjeli diskriminaciju da prijave svoje slučajeve putem navođenja najboljih primjera iz prakse i pozitivnih primjera s terena.

U Bugarskoj Romi čine treću najveću etničku skupinu nakon Bugara i Turaka. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021. godine, 266 720 osoba (4,4 posto

stanovništva) izjasnile su se kao Romi.<sup>3</sup> Međutim, prema drugim procjenama, njihov broj varira od 370 000 do 800 000. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021., u Hrvatskoj živi 17 980 Roma (0,46 posto stanovništva). No, prema drugim izvorima, u Hrvatskoj živi 24 524 Roma.<sup>4</sup> Vijeće Europe procjenjuje da je stvaran broj romske populacije 30 000 –40 000.<sup>5</sup> Prema našem temeljnom izvješću, Romi se najčešće suočavaju s diskriminacijom na području obrazovanja, zapošljavanja i stanovanja. Također se dosta izvještava o institucionalnoj diskriminaciji, posebice od strane zaposlenika centara za socijalnu skrb te u vezi pristupa osnovnim uslugama. Pandemija Covida-19 nesrazmjerno je pogodila romsku populaciju u obje zemlje. Romkinje su suočene s višestrukom ili interseksijskom diskriminacijom u različitim područjima svog života. Antiromizam i govor mržnje široko su rasprostranjeni u hrvatskom i bugarskom društvu te se često manifestiraju u obje zemlje kao nasilni prosvjedi protiv Roma.

Iako je diskriminacija Roma raširena i dobro dokumentirana, mnogi slučajevi diskriminacije protiv Roma ostaju neprijavljeni. U Hrvatskoj je većina sudionika temeljne studije rekla da nikada nisu prijavili diskriminaciju niti poznaju bilo koga drugog tko ju je prijavio.<sup>6</sup> Romi često smatraju da se ne isplati prijavljivati njihove slučajeve jer to ionako ne bi ništa promijenilo, dok se drugi boje da bi se time situacija samo pogoršala. Mnogi Romi ne znaju kome bi se trebali obratiti, dok drugi smatraju da su procedure previše komplicirane, dugotrajne i skupe. Štoviše, postoji ozbiljan stupanj nepovjerenja u državne institucije. Građani su općenito pogrešno informirani o svojim pravima uključujući i pravu na besplatnu pravnu pomoć.<sup>7</sup> Nedostatak povjerenja u javne institucije i pravosudni sustav dodatno otežava Romima traženje pravne zaštite. Većina se sudionika složila da diskriminaciju treba prijavljivati.

Iz navedenog je jasno da postoje ozbiljne manjkavosti u funkcioniranju tijela za ravnopravnost u obje zemlje. U Hrvatskoj se od 2018. godine bilježi značajan pad u provođenju preporuka pučke pravobraniteljice od strane nadležnih tijela. To pokazuje nedostatak parlamentarne volje za provedbu sustavnih reformi. Štoviše, od 2017. godine Hrvatski sabor nije prihvatio niti jedno izvješće pučke pravobraniteljice.<sup>8</sup> U Bugarskoj su pravници i pravni stručnjaci koji su sudjelovali u fokusnim grupama

istaknuli da odluke Povjerenstva za zaštitu od diskriminacije (PZD) nisu dovoljno jasne i da su često kontradiktorne.

Svrha ovog izvješća jest sažeti ishode terenskih obilazaka i pružene pravne pomoći u okviru projekta. Nadovezat će se na naše komparativno izvješće sastavljeno na početku projekta koje je mapiralo različita područja diskriminacije i prepreke s kojima se suočavaju Romi u Hrvatskoj i Mađarskoj kada traže pristup pravosuđu. Izvješće ponovno preispituje lekcije naučene tijekom

terenskog rada utemeljene na iskustvima samih medijatora te kompilira nekoliko slučajeva diskriminacije iz obje zemlje, uključujući njihov ishod. Ovo izvješće također pokazuje kako su terenski obilasci i pravna pomoć podigli svijest među Romima o njihovim pravima i kako ih je naš program podržao u njihovim nastojanjima da ostvare pristup pravosuđu. Lekcije i ishodi terenskih obilazaka i pravnih usluge u dvije ciljane zemlje potencijalno se mogu primijeniti i provesti i u drugim europskim kontekstima u kojima se Romi suočavaju sa sličnim poteškoćama.



# 2 Mapiranje i identificiranje slučajeva diskriminacije u zajednici

## Medijatori

Medijatori igraju ključnu ulogu u provedbi terenskih posjeta i pružene pravne pomoći. U jesen 2021. g., kao dio projekta ERELA, romski su aktivisti prošli edukaciju o nacionalnom antidiskriminacijskom zakonodavstvu. Edukacija je bila usmjerena na dostupne pravne lijekove i načine prijavljivanja diskriminacije, kao i načine pružanja podrške žrtvama diskriminacije. Svi medijatori složili su se da je edukacija bila izuzetno korisna za njihov rad. U Hrvatskoj se edukacija pokazala posebno korisnom u smislu produblivanja razumijevanja teorije i analize sukoba i načina rješavanja, metodologije, samosvijesti o suočavanju s diskriminacijom kao i stjecanja znanja o postupanju pravobraniteljice. U Bugarskoj su sudionici edukaciju također smatrali motivirajućom i informativnom. Nakon edukacije bugarski su medijatori izjavili da su stekli novo znanje o tome kako postupiti sa slučajevima diskriminacije. Nadalje, poboljšale su se njihove vještine i bolje su upoznali načine kako raditi na slučajevima, kome se obratiti, kako prepoznati slučajeve diskriminacije i kako raditi na terenu.

Edukacija mi je pomogla da stečeno znanje iskoristim na terenu s ljudima, savjetujem ih o prikladnim postupcima te ih potaknem da podnesu prijave.

**(Marina Horvat, hrvatska medijatorica)**

Nakon edukacije, partneri su angažirali razne romske aktiviste u svojstvu romskih medijatora koji su bili zaduženi za provođenje redovitih terenskih obilazaka radi podizanja svijesti o diskriminaciji u lokalnim romskim zajednicama te kako bi podržali i potaknuli žrtve diskriminacije da prijave svoje slučajeve. Medijatori su imali čvrste veze s lokalnom romskom zajednicom i uživali su njihovo povjerenje. U mnogim su slučajevima medijatori živjeli u romskim naseljima te su bili svjesni problema i briga koje muče njihove zajednice.

U Hrvatskoj su na terenskom radu bila angažirana tri medijatora u trajanju od deset mjeseci (kada je jedan od tri

izvorna medijatora otišao iz zemlje, angažirana su još tri medijatora za posljednja dva mjeseca). Pandemija Covida-19 onemogućila je obavljanje terenskih obilazaka tijekom zimskih mjeseci. U razdoblju od 1. prosinca 2021. do 30. rujna 2022. g. hrvatski medijatori obavili su 136 terenskih posjeta i razgovarali sa 163 osobe (84 žene i 79 muškaraca). Terenski obilasci obavljani su u Slavanskom Brodu, Zagrebu, Čakovci, Orehovici, Maloj Subotici, Kuršanecu, Pribislavcu, Donjem Vratnom, Piškorovcu, Paragu, Puli i Dardi.

U Bugarskoj je nakon treninga angažirano osam medijatora. No zbog pandemije Covida-19 i ograničenja povezanih s njom, medijatori su s terenskim radom mogli započeti tek u svibnju 2022. g. U konačnici je na projektu angažirano sedam medijatora. U razdoblju od 1. svibnja do 31. listopada 2022. g. medijatori su obavili 140 terenska obilaska i intervjuirali 283 osobe (129 žena i 154 muškarca) u Šumenu (četvrt Divdjadovo), Karadžovo, Bjala Slatina (četvrt Latinka), Batak, Varbovka, Stražica (četvrt Hollywood), Plovdiv (četvrt Stolipinovo) i Suhindol.

## Slučajevi

### Hrvatska

U razdoblju od 1. prosinca 2021. do 30. rujna 2022. g. medijatori su tijekom terenskih obilazaka zabilježili 20 slučajeva diskriminacije i pritom su pružili daljnju savjetodavnu pomoć.

Studija iz prosinca 2021. g. navodi da je 21,3 posto ukupnog broja stanovnika Hrvatske klasificirano kao nezaposleno. Iako je ta brojka niža nego prethodne godine, u istom je razdoblju broj nezaposlenih Roma porastao za 16,4 posto. Stope nezaposlenosti među pripadnicima romske zajednice u Hrvatskoj najviše pogađaju osobe u dobi od 20 do 44 godine koje nisu stekle osnovno obrazovanje (68,7 posto). Terenski obilasci medijatora također su pokazali da je najčešći problem izravna diskriminacija prilikom zapošljavanja i na poslu. Mnogi su Romi izjavili da kada su se prijavili na posao za

koji su ispunjavali uvjete, često nisu bili ni pozvani na razgovor. Sudionici smatraju da poslodavci mogu prepoznati je li kandidat Rom po imenu i prezimenu ili pak po adresi. U drugim su slučajevima romski kandidati bili pozvani na intervju, no nije im ponuđen posao kada je poslodavcu postalo jasno njihovo etničko porijeklo.

Tijekom terenskih obilazaka članovi zajednice često su spominjali diskriminaciju na radnom mjestu. U jednom slučaju E. B. je saznao da mu je plaća niža od ostalih kolega, iako ima iste kvalifikacije. Kada je pitao voditelja zašto je to tako, voditelj je odgovorio da treba biti sretan što je uopće primljen jer donedavno ta organizacija uopće nije zapošljavala Rome. E. B. još uvijek radi u toj tvrtki zato što je on jedini u obitelji koji ima posao te o njegovim primanjima ovisi njegova rodbina. Zbog tog razloga boji se prijaviti svoj slučaj.

Korisnici su također iznijeli probleme vezane uz diskriminaciju u zdravstvenom sustavu. B. O., Romkinji iz Čakovca, tijekom poroda je rečeno da ne smije plakati te da će sljedeće godine opet rađati. B. O. se osjećala poniženo jer je bolničko osoblje insinuiralo da Romkinje rađaju velik broj djece u kratkom vremenskom razdoblju.

Iako u Hrvatskoj nije uobičajeno javno objavljivati da je Romima zabranjen ulazak na određena mjesta, medijatori su čuli za tri takva slučaja u Čakovcu. Ti slučajevi odnose se na incidente koji su se dogodili u dva kafića i u jednom noćnom klubu. Dotični ugostiteljski objekti objavili su na društvenim mrežama da neće posluživati Rome, da neće prodavati ulaznice za koncerte Romima i da je Romima zabranjen ulaz. Sva tri slučaja prijavljena su Uredu pučke pravobraniteljice (vidjeti 4. poglavlje za više pojedinosti).

Hrvatski Zakon o suzbijanju diskriminacije definira segregaciju kao poseban oblik diskriminacije, odnosno prisilno i sustavno razdvajanje osoba. U Hrvatskoj se u posljednjih nekoliko godina situacija značajno popravila, no segregacija je još uvijek prisutna u mnogim školama u Međimurskoj županiji. To je uglavnom zbog toga što u određenim selima većinsku populaciju čine Romi. Različitim akcijskim planovima nastojalo se pronaći sustavno rješenje. Tijekom terenskih obilazaka medijatori su čuli informacije o segregaciji u vrtiću. U mjestu Kuršanec većinu stanovništva čine Romi, a dječji vrtić koji postoji u mjestu uglavnom pohađaju romska djeca. D. O. je htio da mu dijete poboljša znanje hrvatskog jezika, te je prilikom podnošenja zahtjeva naveo da traži vrtić u Čakovcu u kojemu je većina djece hrvatske nacionalnosti. Uprava vrtića rekla mu je da ondje ne može upisati svoje dijete i da mu dijete mora ići u vrtić u Kuršancu.

Tijekom terenskog obilaska pripadnici zajednice razgovarali su s medijatorom o policijskim slučajevima zlostavljanja, lažnim prijavama za krađe, ostvarivanju socijalnih prava u centru za socijalnu skrb, zdravstvu,

obrazovanju, sportskim klubovima te pristupu različitim uslugama.

## Bugarska

U razdoblju od 1. svibnja do 31. listopada 2022. g. medijatori su tijekom terenskih obilazaka zabilježili deset slučajeva diskriminacije te su pritom pružili dodatnu savjetodavnu pomoć.

Kao i gore navedeni hrvatski slučajevi, većina se slučajeva diskriminacije koje su medijatori identificirali u Bugarskoj odnosila na zapošljavanje. Brojni korisnici prijavili su slučajeve diskriminacije prilikom prijavljivanja na radna mjesta u državnim institucijama. Sudionici smatraju da je razlog takve diskriminacije to što mnogi od njih ne znaju čitati ni pisati.

U jednom slučaju Romkinja se javila na natječaj za posao spremačice u jednoj ustanovi u svojoj općini, nakon čega je primljena. Međutim, korisnica je bila odvojena od ostalih neromskih čistačica u ustanovi. Medijator je objasnio korisnici da se njezin slučaj može prijaviti PZD-u, no ona je to odbila.

Drugi slučajevi odnosili su se na diskriminaciju u obrazovanju. Zabilježeno je da se prema romskoj djeci nejednako odnosi i nisu im pružene iste mogućnosti kao djeci većinskih skupina u Bugarskoj. U jednom slučaju romsko dijete s teškoćama u razvoju nije moglo ići na školske izlete sa svojim vršnjacima i nije moglo prisustvovati proslavama te drugim događanjima u školi. Stav škole prema djetetu poboljšao se nakon što su roditelji problem iznijeli pred školsku upravu te se o njemu raspravljalo na roditeljskom sastanku.

Tijekom terenskih obilazaka pripadnici romske zajednice govorili su o diskriminaciji u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Jednom je prilikom Romkinja spomenula da je odvela svoju nećakinju doktoru jer je imala temperaturu. Iako čekaonica nije bila puna, doktor je ovoj Romkinji rekao da trebaju čekati vani, usprkos tome što je bilo kišovito i hladno te nije bilo zaklona.

Spomenuti su i drugi slučajevi u kojima se romskim korisnicima nije dopuštao ulazak u restorane i kafiće, odnosno gdje se diskriminacija događala u određenim trgovinama. Jedan je korisnik spomenuo da kada je ušao s prijateljem u jedan kafić u centru Šumena do njih je došla konobarica koja se prema njima ophodila na grub način. Konobarica je počela udarati tanjurima po stolu i nogama stolac jednog od korisnika. Kada ju je korisnik upitao zašto se ponaša na ovakav način, ona im je rekla da je to zato jer se Romi ponašaju kao životinje. U drugom slučaju korisniku nije bilo dopušteno ući u lokalnu trgovinu jer se vlasniku nije sviđao. Muškarac je bio primoran otići u drugo selo kako bi obavio kupovinu.

Članovi zajednice izrazili su zabrinutost zbog incidenata u kojima su se osjećali diskriminiranim u institucijama kao što su centri za zapošljavanje, ustanovama za pružanje socijalne pomoći i drugim institucijama u kojima su tražili stručni savjet. Administrativno osoblje ovih ustanova često se drugačije odnosilo prema pripadnicima romske zajednice i nije im davalo detaljnije informacije. Zbog toga su mnogi od njih izgubili prava jer se nisu pridržavali rokova za podnošenje zahtjeva ili nisu pravilno ispunili obrasce.

## Potpota žrtvama

Medijatori u obje zemlje zaključili su da je trening koji su organizirali projektni partneri prije terenskog rada bio vrlo koristan te je proširio njihovo znanje o diskriminaciji. U Bugarskoj su medijatori priznali da su se nakon završetka treninga osjećali sigurnije, informiranije i bolje upoznato s diskriminacijom i dostupnim pravnim lijekovima.

Trening je bio vrlo motivirajući i koristan za moj rad. Sveukupno, trening je bio vrlo opširan te je obuhvatila brojne teme i sve su mi bile korisne. To znanje koristim u svakodnevnom radu u zajednici s kojom surađujem.

**(Angel Aleksandrov Angelov, bugarski medijator)**

Hrvatski medijatori također smatraju da je trening vrlo koristan za njihov rad.

Uvijek sam bila zainteresirana za slične teme. Osobno mi je tijekom treninga najkorisnija bila teorija i analiza konflikata te metode rješavanja.

**(Mirjana Destanović, hrvatska medijatorica)**

Medijatori mogu pružiti podršku žrtvama diskriminacije na brojne načine. Na primjer, medijatori mogu savjetovati članove zajednice što poduzeti, kome se obratiti ako postanu žrtve diskriminacije, kako uputiti slučajeve relevantnim institucijama, kako dobiti besplatne pravne savjete i kako sastaviti te podnijeti pritužbu relevantnim institucijama.

U Bugarskoj su lokalne novine objavile naslov koji je bio diskriminatoran prema romskom djetetu. Nakon što je medijator objasnio autoru teksta da je objava diskriminatorna i istaknuo da se ovi slučajevi mogu prijaviti Povjerenstvu za zaštitu od diskriminacije, autor je konačno promijenio naslov teksta. U drugom je slučaju romsko dijete bilo maltretirano u školi zbog etničkog

prijekla. Romsko dijete toliko se naljutilo da je jednom prilikom ošamarilo svog kolegu iz razreda. Zbog toga je školski odbor kaznio dijete. No kada je romski medijator saznao za slučaj, sazvaio je sastanak s ravnateljem škole i objasnio mu da su romsko dijete maltretirali. Nakon tog sastanka ravnatelj je razjasnio s odborom kako je u školi zabranjena bilo kakva vrsta diskriminacije. Djeca su potom prestala maltretirati romsko dijete.

Osim podizanja svijesti u zajednici o diskriminaciji, medijatori su u Hrvatskoj utvrđivali činjenice kako bi prikupili dokaze za slučajeve i povezali klijente s pravnim osobljem IPC-a.

## Lekcije naučene iz terenskog rada

Pripadnici romske zajednice pokazali su da raspoložu skromnim znanjem o različitim oblicima diskriminacije i pravnim lijekovima koji su im dostupni u obje zemlje. Često su brkali diskriminaciju s drugim problemima s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu, na primjer obiteljsko nasilje ili dugovi. Podizanje osviještenosti ostvareno zahvaljujući romskim medijatorima bilo je ključno u okviru projekta kako bi se romskim žrtvama diskriminacije omogućilo da saznaju više o ovoj problematici. Međutim, čak i kada su ljudi saznali za dostupne pravne lijekove, pribojavali su se govoriti o vlastitom iskustvu, pogotovo kada su se slučajevi odnosili na diskriminaciju pri zapošljavanju. Mnogi su ljudi izrazili strah od prijavljivanja slučajeva diskriminacije tijelu za ravnopravnost jer smatraju da bi se mogli suočiti s odmazdom ili gubitkom zaposlenja. U Hrvatskoj su medijatori uvjerali pojedine osobe da treba prijaviti diskriminaciju, no većina ih je na kraju odlučila odustati. U obje zemlje mnogi ljudi koji su htjeli pokrenuti postupak otkrili su da su se incidenti koje žele prijaviti dogodili u prošlosti te da po zakonu više nemaju pravo podnijeti prijavu.

Od iznimne je važnosti bila činjenica da su medijatori bili pripadnici lokalne romske zajednice i da su uživali povjerenje građana.

Ljudi vole sa mnom razgovarati o diskriminacije jer i sama živim u romskom naselju, tako da se dugo poznajemo. Problem je što ljudi ne žele razgovarati o tome pred drugim ljudima. Oni kažu da razlog za to nije strah, oni žele da priča stane tu i ne ide dalje.

**(Mirjana Destanović, hrvatska medijatorica)**

Smatram da je moj rad iznimno važan. Predstavljam zajednicu i kao njihov predstavnik smatram da je dobro zauzeti se za njihova prava. Mislim da su potrebne godine kako bi se demokratske vrijednosti manifestirale u romskoj zajednici i kako bi se zajednica prestala bojati prijavljivati slučajeve diskriminacije.

**(Georgi Samirov, bugarski medijator)**

Moj je posao medijatora neophodan jer smo mi most između zajednice i institucija. Štoviše, dolazimo iz same zajednice što je ključno za rad svakog medijatora. Ljudi nam vjeruju ako imaju problem jer smo im bliži od institucija koje im se obraćaju. Na svim razinama shvaćaju da su medijatori potrebni jer se preko njih lakše dopire do zajednice.

**(Stefan Stefanov, bugarski medijator)**

# 3 Pravna pomoć: besplatno pravno savjetovanje

Pružanje pravnog savjetovanja bilo je organizirano na različite načine u dvije ciljne zemlje. U Hrvatskoj je savjetodavnu pomoć u slučajevima diskriminacije pružao IPC,<sup>9</sup> dok je u Bugarskoj na pravnim poslovima projekta bila angažirana odvjetnica koja je završila antidiskriminacijski trening u organizaciji centra *Amalipe*.<sup>10</sup> Nakon što bi medijatori identificirali slučaj diskriminacije, preuzelo bi ga pravno osoblje. Osim pružanja besplatnog pravnog savjetovanja strankama, medijatori su provjeravali raspoloživu dokumentaciju i sastavljali podneske. Pravni savjetnici u obje zemlje organizirali su mjesečne koordinacijske sastanke s medijatorima na kojima su raspravljali o identificiranim slučajevima te tražili kolaborativna rješenja. Pored pružanja pravnih rješenja za predmetne slučajeve, cilj ovih sastanaka bio je i osiguranje stalnog mentorstva za medijatore u svrhu produblivanja njihova znanja o diskriminaciji i unapređenja njihovih vještina u pružanju podrške korisnicima.

## Slučajevi

Medijatori su u obje zemlje obavljali redovite terenske obilaskе svojih općina i regija. Nakon što bi identificirali slučaj diskriminacije, medijatori bi sami savetovali korisnike zahvaljujući znanju stečenom tijekom treninga ili bi prosljedili slučaj relevantnom pravnom osoblju. U ovom su poglavlju detaljno opisani pravni slučajevi zajedno s danim pravnim savjetima.

### Hrvatska

Besplatno pravno savjetovanje pruženo je u 20 slučajeva u razdoblju od 1. prosinca 2021. do 30. rujna 2022. Pravna pomoć uglavnom je pružana u slučajevima u kojima su se pripadnici romske zajednice suočili s diskriminacijom pri zapošljavanju i nemogućnosti pristupa uslugama. Većina slučajeva odnosila se na izravnu diskriminaciju.<sup>11</sup>

Ostali slučajevi u kojima su korisnici tražili pravnu zaštitu odnosili su se na neizravnu diskriminaciju.<sup>12</sup> Jedan slučaj odnosio se na praksu slavonskobrodskog centra za socijalnu skrb. Dva različita korisnika žalila su se da ne mogu ostvariti socijalna prava jer su dužni ispuniti određene uvjete za koje su zaposlenici centra znali da ih

podnositelji zahtjeva ne mogu ispuniti. Korisnici su znali da drugi centri za socijalnu skrb ne postavljaju takve preduvjete, a isto su tako bili upoznati s činjenicom da klijenti neromske nacionalnosti koji se obrate centru za socijalnu skrb u Slavonskom Brodu ne moraju zadovoljavati takve uvjete.

U jednom su se slučaju roditelji M. N. i M. N. požalili na stav osoblja njihove lokalne škole prema njihovu sinu koji polazi 6. razred. Roditelji su smatrali da je njihov sin izložen diskriminaciji jer je Rom. Opisali su događaje školskom odboru. Dijete (V. N.) osjećalo se loše i počelo je pokazivati otpor prema školi i pojedinim nastavnicima. Zbog jednog takvog incidenta djetetu je izrečen ukor. Na prvom su sastanku roditelji izričito naveli da žele pokrenuti privatnu tužbu. Pravna savjetnica im je objasnila daljnji tijek postupanja. Dogovoreno je da će im pravna savjetnica pomoći napisati pritužbu školi. Situacija se poboljšala nakon određenog vremena te su roditelji odlučili da neće nastaviti s postupkom.

Moje dijete više ne želi ići u školu zbog straha i srama. I druga djeca su ga počela zadirkivati kada su vidjela kako se učiteljica ponaša prema njemu. Situacija se popravila u pogledu odnosa s učiteljicom nakon što nam je pravna savjetnica pomogla da napišemo dopis školi, no dijete i dalje izražava odbojnost prema školi.

(M. N., majka)

U drugom je slučaju pravna savjetnica IPC-a pružila pravnu pomoć S. B. koji je smatrao da je diskriminiran jer mu je na srednjoškolskoj diplomi navedena nacionalna pripadnost. S. B. ne može pronaći posao od završetka školovanja, a smatra da poslodavci po njegovoj svjedodžbi lako mogu zaključiti da je Rom, što mu stvara probleme.

IPC se u dva slučaja službenim dopisom obratio nadležnim institucijama radi rješavanja pojedinačnih prava pojedinih korisnika. Prvi dopis odnosio se na neredovit odvoz smeća u romskom naselju. Nadležna tvrtka nije odgovorila na dopis. U drugom se slučaju IPC obratio općini radi pojašnjenja procedure dodjele pomoći ugroženim obiteljima. Općina nije odgovorila na dopis.

Pružanje pravne pomoći u Hrvatskoj započinjalo je tako da je pravna savjetnica morala objasniti koncept

diskriminacije i odredbe relevantnog nacionalnog zakonodavstva. Dakle, osim dobivanja pravne pomoći, kod romskih korisnika povećana je svijest o pojmu diskriminacije. Korisnicima su također detaljno objašnjeni pojmovi kao što je teret dokazivanja.<sup>13</sup> Romski korisnici često su bili zbunjeni pravnim pojmovima te su redovito opisivali situacije koje nisu predstavljale diskriminaciju. Na primjer A. R. je izjavio kako smatra da je bio diskriminiran jer su zaposlenici njegove lokalne financijske agencije bili neljubazni prema njemu. Osim toga, rekao je da je jednom prilikom dugo čekao na hitnom bolničkom prijemu te da vjeruje da je to zato što je Rom. Inzistirao je na podnošenju pritužbe pučkoj pravobraniteljici. Kada je pravna savjetnica saznala za okolnosti predmeta, objasnila je A. R. da ti slučajevi ne predstavljaju diskriminaciju te da u tim slučajevima može podnijeti pritužbu voditeljima ustanova.

## Bugarska

Besplatno pravno savjetovanje pruženo je u deset slučajeva u razdoblju od 1. svibnja do 30. listopada 2022. Pružena je besplatna pravna pomoć za slučajeve diskriminacije u obrazovanju, pri zapošljavanju, pristupu restoranima i javnim ustanovama.

U jednom je slučaju D. I. iz Bjale Slatine spomenuo kako su mu rođaci rekli da ih na radnom mjestu zovu „Cigani“ i da kolege kažu da se „od njih ne može očekivati ništa dobro“. Međutim to iskustvo ne žele podijeliti ni s kim jer se boje da će izgubiti posao.

U jednom je slučaju Romkinja predala relevantnom poduzeću dokumente za ugradnju zasebnog brojila za struju na svojoj nekretnini. No, njezin je zahtjev odbio zaposlenik tvrtke koji je prema njoj imao drugačiji stav jer je Romkinja. Korisnica se osjećala diskriminirano iako joj je dan drugi razlog zašto je njezin zahtjev odbijen. Iako joj je odvjetnica objasnila koji su joj pravni lijekovi na raspolaganju, odlučila je ne prijaviti slučaj.

Drugi romski korisnik objasnio je da se u jednoj školi prema romskoj djeci postupa drugačije na način da im se ne nude iste mogućnosti kao djeci bugarskog porijekla. Odvjetnica mu je dala relevantne pravne informacije, no korisnik je odlučio da neće poduzeti daljnje radnje.

U drugom se slučaju postupalo drukčije prema romskim kupcima u dućanima. Budući da se to dogodilo davno, nije ga se moglo prijaviti.

U odvojenom incidentu otac Rom govorio je o diskriminaciji s kojom se suočio u raznim državnim institucijama. Reкао je da tada nije znao da se radi o diskriminaciji i da je mogao tražiti pravnu zaštitu prijavljivanjem slučaja.

Kao i u prethodno navedenim hrvatskim slučajevima, tijekom pružanja pravnih usluga objašnjenje pojma

diskriminacije također je bilo prijeko potrebno zbog nedostatka svijesti romskih korisnika o tome što je diskriminacija u pravnom smislu. Na primjer, jedna je korisnica govorila o različitim slučajevima diskriminacije. Nije shvaćala da je izložena diskriminaciji. Rekla je da nije znala kako reagirati, može li se zaštititi i kako. Svi događaji koje je ispričala dogodili su se u prošlosti, a konkretne detalje nije mogla iznositi. Pravna savjetnica korisnici je detaljno objasnila što je to diskriminacija, po kojim osnovama ljudi mogu biti diskriminirani i ako diskriminacija postoji, koja su prava dotične osobe prema Zakonu o zaštiti od diskriminacije.

Naučene lekcije iz pravnog savjetovanja

Uloga pravnog savjetnika bila je dvojaka u obje zemlje. S jedne strane, pružali su besplatno pravno savjetovanje romskim korisnicima u slučajevima diskriminacije koji su potom mogli odlučiti žele li svoj slučaj prijaviti nacionalnom tijelu za ravnopravnost ili ne. S druge strane, pravnici su odigrali ključnu ulogu u podizanju svijesti o pravnom pojmu diskriminacije, njenim različitim oblicima i dostupnim pravnim lijekovima. Primjerice u Hrvatskoj su romski korisnici znali za instituciju pučke pravobraniteljice, ali nisu znali što ona može učiniti za njih. Pravna savjetnica ih je informirala o svim koracima koji su potrebni u sklopu formalno-pravne procedure. Pravna savjetnica nije samo prijavljivala slučajeve diskriminacije Uredu pučke pravobraniteljice, nego je i intervenirala na druge načine. Na primjer, u jednom je slučaju pomogla roditeljima napisati pismo ravnateljici škole, nakon čega se situacija značajno poboljšala. Isto tako, pravnici su odigrali važnu ulogu u jačanju povjerenja korisnika u institucije budući da su mnogi od njih izrazili nepovjerenje u pravosudni sustav. Strah od odmazde također bi mogao spriječiti romske žrtve diskriminacije da prijave slučajeve diskriminacije, osobito kada su povezani sa zapošljavanjem.

Medijatori i pravnici igraju ključnu ulogu u podizanju svijesti Roma o njihovim pravima i njihovim pravnim mogućnostima jer korisnici često ne razlikuju diskriminaciju od drugih kršenja ljudskih prava, odnosno problema koji nemaju nužno nikakav pravni aspekt. Neki korisnici nisu imali dovoljno financijskih sredstava za plaćanje pravnog savjetovanja ili pravnog zastupanja, stoga je pružanje besplatne pravne pomoći imalo presudnu ulogu u osiguravanju pristupa pravdi. Rad romskih medijatora bio je od ključnog značaja u povezivanju pravnih savjetnika sa zajednicom i širenju informacija o mogućnostima besplatne pravne pomoći. Na taj su način korisnici koji inače ne bi imali pristup pravnom zastupanju i savjetovanju mogli zatražiti pravnu zaštitu i pronaći rješenja za svoje slučajeve.

# 4 Prijavljivanje slučajeva diskriminacije tijelu za ravnopravnost

U brojnim su slučajevima medijatori tijekom rada na terenu identificirali slučajeve diskriminacije, a korisnici su ih odlučili prijaviti nacionalnom tijelu za ravnopravnost. Medijatori su zajedno s partnerom i korisnicima utvrđivali

činjenice te prikupljali svu neophodnu dokumentaciju u navedenim slučajevima. Podneske je pripremala pravna savjetnica koja je bila u kontaktu s tijelom za ravnopravnost i pratila slučajeve.

## Nacionalna tijela za jednakost

	Bugarska <sup>14</sup>	Hrvatska <sup>15</sup>
Institucija koja ima mandat nacionalnog tijela za ravnopravnost	Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije (PZD)	Ured pučkog pravobranitelja/ice
Specijalizirana tijela/paneli	PZD ima pet specijaliziranih stalnih panela i, ovisno o konkretnom slučaju, <i>ad hoc</i> panele.	<ul style="list-style-type: none"> <li>Diskriminacija na temelju spola, rodnog identiteta i izražavanja te seksualne orijentacije ▶ Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova</li> <li>Diskriminacija na temelju invaliditeta ▶ Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom</li> <li>Pritužbe u vezi s djecom ▶ Pravobranitelj/ica za djecu</li> </ul>
Pravni propisi	Zakon o zaštiti od diskriminacije (2004.)	Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2009.)
Datum osnivanja	2005.	1992. — postalo je nacionalnu tijelo za ravnopravnost 2009. godine
Odgovara	Parlamentu	Parlamentu
Vrsta	Tijelo pretežno tribunalnog tipa (neformalno sudsko tijelo)	Tijelo pretežno za pravnu podršku i promociju
Parničenje	<ul style="list-style-type: none"> <li>Pokretanje postupka u svoje ime</li> <li>Formalno odlučivanje o pritužbama (npr. odluka ili preporuka upućena strankama)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Pokretanje postupka u svoje ime</li> <li>Interveniranje pred sudom</li> <li>Formalno odlučivanje o pritužbama (npr. odluka ili preporuka upućena strankama)</li> </ul>
Odluke	Pravno obvezujuće	Nisu pravno obvezujuće
Članovi	Stalno kolegijalno tijelo sastoji se od devet članova uključujući najmanje četiri odvjetnika. Nacionalna skupština bira pet članova, uključujući predsjednika i potpredsjednika PZD-a, a predsjednik Republike Bugarske imenuje preostala četiri člana. Članovima mandat traje pet godina. PZD se sastaje u pet stalnih vijeća sastavljenih od po tri člana specijalizirana za različite oblike diskriminacije.	Tijelo za ravnopravnost koje vodi pravobranitelj/ica i tri zamjenika.  Jedan zamjenik pravobranitelja/ice bavi se pitanjima diskriminacije te je voditelj Odjela za nediskriminaciju.

	Bulgaria <sup>14</sup>	Croatia <sup>15</sup>
Djelovanje	Sastanci PZD-a otvorenog su ili zatvorenog tipa. Na prvoj sjednici predsjednik vijeća poziva stranke da riješe sporno pitanje. Ako se u postupku mirenja postigne sporazum, PZD će ga odobriti i zaključiti slučaj. Ako stranke ne postignu sporazum, postupak se nastavlja u pogledu merituma predmeta. Kad on/ona smatra da su činjenice slučaja razjašnjene, predsjednik vijeća daje strankama mogućnost da budu saslušane, a kada je spor razjašnjen u pogledu činjenica i zakona, predsjednik zaključuje raspravu i određuje dan kada će odluka biti donesena.	Postupak pred pučkom pravobraniteljicom može pokrenuti pojedinac ili se može pokrenuti po službenoj dužnosti ako žrtva diskriminacije da pristanak, osim ako se odnosi na zaštitu dobrobiti djece ili u slučajevima kada je pučka pravobraniteljica za slučaj saznala putem medija ili ako se radi o hitnom slučaju. Pritužba se može podnijeti pismeno ili usmeno te će biti evidentirana. Pučka pravobraniteljica ne poduzima nikakve radnje ako je sudski postupak u tijeku, osim ako je očito da se sporni postupak nepotrebno odugovlači ili je došlo do očite zloupotrebe ovlasti, u kojim slučajevima može zatražiti objašnjenje od predsjednika nadležnog suda. Pučka pravobraniteljica razmatra pritužbu bez provođenja istrage kada se na temelju činjenica navedenih u pritužbi i dostavljene dokumentacije nesumnjivo može utvrditi da su podnositeljeva ustavna ili zakonska prava ugrožena ili povrijeđena. Kada pučka pravobraniteljica provodi istragu, zatražit će od tijela na koja se pritužba odnosi potrebna objašnjenja, informacije i dokumentaciju. Kada pučka pravobraniteljica završi istragu po pritužbi u kojoj je utvrdila povredu prava, sastavit će izvješće o slučaju koje će biti dostavljeno tijelu na koje se pritužba odnosi i podnositelju pritužbe.
Žalba	Protiv odluka PZD-a može se podnijeti žalba tročlanom vijeću Vrhovnog upravnog suda.	Žalbe nisu dopuštene protiv odluka pučke pravobraniteljice.
Mandat kao tijelo za ravnopravnost	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Utvrditi povrede jednakosti postupanja, počinitelja povrede i osobu koje se tiče;</li> <li>• Narediti prestanak kršenja i vratiti u prvobitno stanje;</li> <li>• Uvesti predviđene sankcije i administrativne prisilne mjere</li> <li>• Uložiti žalbu protiv upravnih akata čije donošenje krši Zakon o zaštiti od diskriminacije ili druge zakone koji uređuju jednako postupanje;</li> <li>• Davati prijedloge i preporuke državnim i općinskim vlastima o prestanku diskriminatorne prakse;</li> <li>• Davati mišljenja o nacrtima normativnih akata radi usklađivanja sa zakonodavstvom o sprječavanju diskriminacije itd.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Prikupiti i analizirati statističke podatke o diskriminaciji koji se odnose na sve osnove navedene u Zakonu o suzbijanju diskriminacije;</li> <li>• Obavijestiti Hrvatski sabor o slučajevima diskriminacije u svom godišnjem izvješću (i, prema potrebi, posebnim izvješćima);</li> <li>• Provesti istraživanje o diskriminaciji;</li> <li>• Davati mišljenja i preporuke;</li> <li>• Predložiti vladi odgovarajuća pravna i strateška rješenja;</li> <li>• Intervenirati u sudske postupke u ime diskriminirane osobe;</li> <li>• Pod posebnim okolnostima pokrenuti postupak u svoje ime ako je povrijeđeno pravo na jednako postupanje veće grupe ljudi;</li> <li>• Pokrenuti prekršajni postupak.</li> </ul>
Podaci o pritužbama	U javnoj evidenciji Povjerenstva za zaštitu od diskriminacije nije naveden broj podnesenih prijava diskriminacije.	Tijekom 2021. godine pravobraniteljica je zaprimila 638 pritužbi od kojih se 13 posto odnosilo na diskriminaciju. Pritužbe su se najčešće temeljile na rasnoj/etničkoj pripadnosti/boji kože i nacionalnom porijeklu (69 pritužbi/15 posto). Najviše je pritužbi primljeno u području zapošljavanja, pristupa dobrima i uslugama, javnog informiranja i medija te u području uprave, obrazovanja i zdravlja. Nema javno dostupnih podataka o broju pritužbi koje su podnijeli Romi.



# Slučajevi prijavljeni tijelu za ravnopravnost

## Hrvatska

IPC je u sklopu projekta Uredu pravobraniteljice prijavio šest slučajeva diskriminacije.

### *Slučajevi koji se odnose na pristup uslugama*

Informativno pravni centar obratio se Uredu pučke pravobraniteljice u trima slučajevima koji su se odnosili na kafiće u Čakovcu, a koji su na društvenim mrežama objavili da zabranjuju ulaz romskoj klijenteli. Medijatori i IPC napravili su snimku zaslona te su prikupili informacije potrebne za podnošenje prijave. Pučka pravobraniteljica izrekla je upozorenja u sva tri slučaja. U upozorenju upućenom kafićima pravobraniteljica je navela da je zabrana ulaska u kafiće i odbijanje pružanja usluga osobi zbog njezine rasne, nacionalne ili nacionalne pripadnosti izravna diskriminacija. Istaknula je da je nezakonito javno objavljivati sadržaj kojima se pripadnicima manjine uskraćuju određena prava, pozivajući se pritom na odluku Suda Europske unije u slučaju Firma Feryn NV.<sup>17</sup> Nadalje se pozvala na Direktivu EU o rasnoj jednakosti<sup>18</sup> prema kojoj je pružanje usluga kafića primarna djelatnost kafića, te njihova odluka predstavlja izravnu diskriminaciju. Pravobraniteljica je završila s upozorenjem glede nezakonitog postupanja prema korisnicima romske nacionalnosti te istaknula kako očekuje promjenu odnosa prema romskoj populaciji koja će doprinijeti boljoj integraciji Roma i suživotu Roma i većinskog stanovništva.

S obzirom na to da je sadržaj („Romima se više ne prodaju karte, nemaju pravo ulaza“) objavljen na društvenim mrežama, mogao ju je vidjeti veliki broj Roma. Kako bi se barem donekle otklonile posljedice štetnog ponašanja, pravobraniteljica je preporučila kafićima da na svojim stranicama objave da se ne poistovjećuju s objavom na društvenim mrežama, da je smatraju neprimjerenom, da je protivna njihovim principima te da su u kafić dobrodošli svi, bez obzira na rasno, etničko ili nacionalno porijeklo. Istaknula je da je kao nositeljica mandata tijela za ravnopravnost ovlaštena podizati tužbe i da će ovisno o daljnjem postupanju kafića razmotriti poduzimanje daljnjih pravnih koraka u navedenim slučajevima. Pučka pravobraniteljica zatražila je od vlasnika kafića da je obavijeste o poduzetim mjerama u roku od 8 dana.

Vlasnik jednog od kafića uputio je dopis Pučkoj pravobraniteljici u kojem je objasnio incident. Naveli su da na njihovoj službenoj internetskoj stranici nikada nije objavljen sadržaj koji bi bio uvredljiv za Rome. Međutim bili su upoznati s činjenicom da je kontroverzni sadržaj na

društvenim mrežama objavio jedan od promicatelja događaja njihova kafića. Naveli su da smatraju takav sadržaj neprimjerenim i u suprotnosti s njihovim načelima. Upozorili su sve svoje promicatelje i zaposlenike na obvezu jednakog odnošenja prema svim ljudima bez obzira na njihovu rasnu, etničku ili nacionalnu pripadnost te su naveli da će se vlasnici kafića pridržavati iste obveze. Poduzet će sve potrebne mjere kako bi se ubuduće izbjegla diskriminacija.

Nakon upozorenja Pučke pravobraniteljice, jedan od kafića na društvenoj je mreži objavio sljedeći tekst: „Kafić uvijek rado prima goste koji poštuju kućni red, osoblje i druge goste bez obzira na nacionalno porijeklo, rasnu ili etničku pripadnost.“ Po objavi priopćenja, Pučka pravobraniteljica poslala je dopis kafiću u kojem je navela da su svojom objavom postigli željeni učinak. Izrazila je zadovoljstvo jer se kafić obvezao da će se prilikom obavljanja svoje djelatnosti odnositi prema svim ljudima jednako. Dodatno je napomenula da joj se uvijek mogu obratiti ako imaju pitanja, nedoumica ili poteškoća s primjenom pravnog okvira koji regulira diskriminaciju.

### *Diskriminacija pri zapošljavanju*

Na razgovoru za posao M. D. je izravno upitana je li Romkinja. Kada je odgovorila potvrdno, rekli su joj da je ne mogu zaposliti jer nisu znali kako će gosti hotela reagirati na tu činjenicu. Zaposlili su drugu osobu bez radnog iskustva iako je M. D. imala radnog iskustva na traženoj poziciji. IPC je podnio pritužbu Pučkoj pravobraniteljici.

Osjećala sam se jako loše kad su mi na razgovoru za posao rekli da sam pretamna i da me gosti hotela ne bi dobro prihvatili.

**(M. D., diskriminirana hrvatska Romkinja)**

Pučka pravobraniteljica zatražila je očitovanje hotela. Hotel je u odgovoru Pučkoj pravobraniteljici naveo da se zbog značajnog vremenskog odmaka nije mogao očitovati te da u dopisu nije navedeno ime i prezime osobe koja je vodila razgovor za posao. Nakon što je zaprimila odgovor hotela, Pučka pravobraniteljica je u sljedećem pismu hotelu zatražila dopunu očitovanja navodeći da je konkretna ponuda za posao objavljena na službenim stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i da zbog toga smatra da službena arhiva hotela sadržava zapise o komunikaciji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, obavijesti upućene kandidatima kao i preslike svih komunikacija. Navela je da će, ako hotel ne odgovori na zahtjev, isto ishoditi od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Pozivajući se na ime i prezime osobe koja je vodila

razgovor za posao, pravobraniteljica je napisala da hotel mora znati identitet osobe ovlaštene za provođenje postupka zapošljavanja. Isto tako bez odgode je zatražena kopija cjelokupne natječajne dokumentacije (uključujući zaprimljene prijave, odluke i popratnu dokumentaciju) vezano uz odabir zaposlene osobe. Također je zatražena dostava obavijesti o svim slobodnim radnim mjestima u hotelu od veljače 2021. g. Slučaj je još uvijek u tijeku.

### ***Slučajevi povezani s javnim informiranje i medijima***

Medijator IPC-a u razgovoru je s većom skupinom pripadnika romske nacionalne manjine doznao za postojanje Facebook grupe napravljene 2019. godine. Otada se tamo svakodnevno objavljuju medijski članci s raznih portala u kojima autori pišu o nemirima u romskim naseljima i drugim mjestima u njihovoj blizini. Autori objava, kao i razne osobe koje prate stranicu, u popratnim komentarima ističu romsku nacionalnu manjinu kao isključivi čimbenik koji utječe na sigurnost građana. Stranicu prati značajan broj ljudi. Osim izravne diskriminacije koja je prisutna u svakoj objavi na prethodno navedenoj stranici, IPC je u pritužbi upućenoj Pučkoj pravobraniteljici upozorio i na objave i komentare koji predstavljaju uznemiravanje jer se radi o neželjenom ponašanju koje za cilj ima ili predstavlja stvarnu povredu dostojanstva osobe, koje izaziva strah, neprijateljstvo i poniženje te stvara zlostavlačko okruženje. Osim toga, IPC se požalio i na vrlo čest govor mržnje, što predstavlja kazneno djelo prema hrvatskom kaznenom pravu. IPC je sve navedeno smatrao težim oblikom diskriminacije jer je počinjeno više puta i tijekom dugog vremenskog razdoblja. Nakon zaprimanja pritužbe IPC-a, pravobraniteljica ju je (zajedno sa svim snimkama zaslona s primjerima spornih objava) prosljedila Državnom odvjetništvu, Ministarstvu unutarnjih poslova (Kabinetu ministra) i Ravnateljstvu policije (Uredu glavnog ravnatelja).

### ***Slučajevi fizičkog napada i prijetnji***

M. M. je napadnut na svom radnom mjestu dok je radio kao prometni redar. Maltretirali su ga, fizički napadali i prijetili mu, a sve se dovodi u vezu s njegovim romskim porijeklom o čemu je istog dana obaviještena nadležna policijska postaja. IPC je u pritužbi upućenoj

Pučkoj pravobraniteljici naveo kako iz javno dostupnih podataka proizlazi da se podnosi optužni prijedlog zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o suzbijanju diskriminacije, ali da M. M. kao žrtva dulje vrijeme nije dobio nikakvu obavijest o radnjama poduzetim prema počinitelju. Nakon zaprimanja pritužbe, Pučka pravobraniteljica je od Ministarstva unutarnjih poslova (kabinet ministra i ravnateljstvo policije) zatražila obavijest o svim relevantnim odlukama ili radnjama poduzetim u predmetu. Slučaj je u tijeku.

## **Bugarska**

U Bugarskoj su zbog pandemije Covida-19 i s njom povezanih ograničenja medijatori mogli započeti s terenskim radom tek u svibnju. Svijest pripadnika romske zajednice o diskriminaciji bila je toliko niska da je medijatorima bila potrebna značajna količina vremena da podignu razinu svijesti među njima. Također, postoji nepovjerenje u pravosudni sustav i strah od odmazde. Stoga na početku terenskog rada ljudi nisu bili skloni prijavljivati slučajeve diskriminacije tijelu za ravnopravnost. Do objave ovog izvješća PZD-u je prijavljen samo jedan slučaj.

Dana 18. rujna 2022. g. tijekom predizborne kampanje za parlamentarne izbore zakazane 2. listopada 2022. g., jedan od korisnika naišao je na video u trajanju od 3,44 minute objavljen na TikTok-u, a koji je također objavljen i na Facebooku. Video prikazuje Kostadin Kostadinova, vođu i predstavnika političke stranke zvane „Preporod“ kako govori pred publikom. Kostadinov je rekao: „Kad kažem Cigani, postoji samo jedno rješenje za Cigane i vrlo je jednostavno – počnemo primjenjivati zakone i kada primijenimo zakone, Cigani će otići, vjerujte“. Nakon toga je Kostadinov u svojoj izjavi nastavio s napadima na romsku zajednicu rekavši da oni ne puštaju svoju djecu da idu u školu, ali ih se zbog toga ne sankcionira niti se protiv njih vode bilo kakvi postupci. Cjelokupna izjava Kostadinova bila je usmjerena na podjelu društva na Bugare i Rome te je sugerirala da romska populacija stvara probleme bugarskom stanovništvu, ne poštuje zakone itd. Centar *Amalipe* prijavio je slučaj Komisiji za zaštitu od diskriminacije te je postupak trenutno u tijeku.

## Lekcije naučene iz prijavljivanja slučajeva diskriminacije tijelu za ravnopravnost

Hrvatska		
Slučaj	Relevantna prava	Ishod
<i>Kafić 1</i>	Pristup usluzi	Utvrđena diskriminacija; izdano upozorenje.
<i>Kafić 2</i>	Pristup usluzi	Utvrđena diskriminacija; izdano upozorenje.
<i>Kafić 3</i>	Pristup uslugama	Utvrđena diskriminacija; izdano upozorenje.
<i>M. D.</i>	Pravo na ravnopravnost pri zapošljavanju	U tijeku
<i>Facebook stranica</i>	Pravo na ravnopravnost u javnom informiranju i medijima	Pritužba je proslijedena nadležnim institucijama (državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova).
<i>M. M.</i>	Fizički napad i prijetnje	U tijeku
Bugarska		
Slučaj	Relevantna prava	Ishod
<i>R.S.</i>	Govor mržnje	U tijeku

Ukupno je nacionalnom tijelu za jednakost prijavljeno sedam slučajeva u dvije zemlje obuhvaćene ovim programom. Pučka pravobraniteljica u Hrvatskoj je u tri slučaja utvrdila dokaze o diskriminaciji i upozorila počinitelje. Pravobraniteljica je u jednom slučaju proslijedila pritužbu nadležnim institucijama, državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova. Još su u

tijeku dva slučaja u Hrvatskoj i jedan u Bugarskoj. Od šest prijavljenih slučajeva u Hrvatskoj, tri su se odnosila na diskriminaciju u pristupu uslugama, jedan se odnosio na diskriminaciju pri zapošljavanju, jedan na fizički napad i prijetnje te jedan na govor mržnje. Slučaj koji je u tijeku u Bugarskoj odnosi se na govor mržnje prema Romima.

# 5 Zaključci i preporuke

## Terenski rad

Terenski rad bio je vrijedan jer je podigao svijest romske zajednice o diskriminaciji i načinu na koji se ona manifestira. Članovi zajednice upoznati su s dostupnim pravnim mehanizmima za zaštitu prava na ravnopravnost. Važni su bili i razgovori koje su medijatori vodili s Romima jer se problemi s kojima se suočavaju ne odnose na diskriminaciju, već na druga kršenja ljudskih prava. Ovaj je program pomogao medijatorima i članovima lokalne zajednice da razlikuju ove dvije kategorije pomoću konkretnih primjera. Zahvaljujući terenskom radu Romi su se bolje upoznali s diskriminacijom, ali i s nadležnostima i funkcioniranjem tijela za ravnopravnost te zaštitom koja im je dostupna, a shvatili su i koliko je važno prijaviti diskriminaciju.

Medijatori u obje zemlje ocijenili su rad na terenu izuzetno uspješnim jer su razgovarali s ljudima iz različitih dijelova zemlje i osvijestili ih o problemu diskriminacije. Svi medijatori su Romi i većina od njih živi u romskim naseljima ili ih redovito posjećuju, uglavnom u privatnom aranžmanu. Zbog toga im ljudi vjeruju. U većini slučajeva problem bi nastao jer nisu nikome drugome htjeli reći niti poduzeti bilo kakve radnje. Tijekom razgovora s medijatorima koji su ih upoznali s relevantnim pravnim pojmovima ljudi su često postali svjesni da su već bili suočeni s diskriminacijom. Velik broj razmotrenih slučajeva odnosio se na diskriminaciju pri zapošljavanju, no samo su tri slučaja prijavljena iz tog područja jer su se ljudi bojali odmazde i ostalih negativnih posljedica.

Podizanje svijesti o diskriminaciji, poticanje Roma da prijavljuju slučajeve te povećanje njihova povjerenja u medijatore i institucije predstavlja proces koji zahtijeva vrijeme i stoga ga je potrebno nastaviti.

Svi su medijatori uspješno završili trening te su tijekom terenskog rada dobivali kontinuiranu poduku od projektnih partnera i pravnih savjetnika o tome kako identificirati slučajeve, kako voditi intervju te kako pružiti potporu žrtvama. Svi su medijatori izjavili da im je ovo bilo dragocjeno iskustvo, kako tijekom treninga, tako i tijekom rada na terenu. Program je svakako pomogao utoliko što su podnositelji pritužbe znali da mogu očekivati stručnu pomoć. Također je bilo važno da su medijatori pokušali dati savjete u drugim slučajevima ili, gdje je to bilo potrebno, potražiti pomoć pravника.

## Pravno savjetovanje

Budući da su pripadnici romske zajednice pokazivali malo povjerenja u pravosudni sustav, trebalo im je nešto vremena da se obrate pravnim savjetnicima u vezi svojih predmeta. Kad su se konačno odlučili potražiti besplatno pravno savjetovanje, često se pokazalo da se ne radi o diskriminaciji, već o drugoj vrsti kršenja ljudskih prava. Pravno savjetovanje također je bilo od posebne važnosti budući da mnogi Romi kojima je potrebna pomoć nemaju dovoljno sredstava za plaćanje odvjetnika.

Opći je zaključak da su pojedinci koji su diskriminirani najčešće socijalno ugroženi i nisu upoznati s relevantnim procedurama i dostupnim mehanizmima zaštite, a pravno savjetovanje koje im je pruženo u identificiranim slučajevima bilo je od iznimne važnosti na više razina: (i) u podizanju svijesti o diskriminaciji i mehanizmima zaštite; (ii) u povećanju povjerenja Roma u institucije; (iii) u povećanju broja slučajeva diskriminacije koje prijavljuju Romi; i konačno (iv) u podizanju javne svijesti o tome što je točno diskriminatorno ponašanje.

## Prijavljivanje slučajeva diskriminacije

Kad god su žrtve diskriminacije bile savjetovane o dostupnim pravnim lijekovima i mehanizmima, one su često odlučivale ne poduzimati ništa iz straha od daljnje viktimizacije. Može se zaključiti da su pružanje odgovarajućeg pravnog savjetovanja i povjerenje u pravno osoblje partnera odigrali iznimno važnu ulogu u poticanju korisnika da prijave slučajeve tijelu za ravnopravnost. Nadalje, većina romskih korisnika nije bila svjesna postojanja mogućnosti traženja zaštite od diskriminacije. Isto tako nisu bili dovoljno informirani o relevantnim procedurama i institucijama koje im mogu pružiti zaštitu, što dodatno naglašava važnost besplatne pravne pomoći.

U Hrvatskoj su se od svih prijavljenih slučajeva tri odnosila na diskriminirajuću objavu triju kafića u kojoj se zabranjuje ulaz romskim gostima. Diskriminirajuća praksa u ovom je konkretnom slučaju imala širok doseg jer su objave objavljene na društvenim mrežama. Bilo je od iznimne važnosti odmah prijaviti slučaj i poduzeti potrebne pravne korake. Naposljetku, u sva je tri slučaja

utvrđeno postojanje diskriminacije te je Pučka pravobraniteljica izrekla upozorenja za sva tri objekta. Jedan je od kafića odmah poduzeo potrebne korake te promijenio svoje stajalište. Prijavljuvanje slučajeva diskriminacije imalo je i preventivne učinke na počinitelje diskriminacije. Pučka pravobraniteljica također je bila brza u pokretanju potrebnih postupaka. Pučka pravobraniteljica reagirala je u propisanim rokovima u svih šest slučajeva za koje je IPC podnio pritužbe. Pisma koja je slala osobama koje su počinile diskriminaciju bila su jasna, konkretna i sadržavala su sve potrebne upute. Ured pučke pravobraniteljice dostavio je IPC-u sva pisma u vezi s IPC-ovim pritužbama. IPC je zadovoljan postupanjem Pučke pravobraniteljice po pritužbama. Posebno moramo istaknuti važnost pritužbe o Facebook stranici, za koju je hitno postupanje bilo od presudne važnosti. Pučka pravobraniteljica istu je pritužbu prosljedila nadležnim institucijama, odnosno državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova.

U Bugarskoj bi stvaranje mehanizma za provedbu privremenih mjera u slučajevima diskriminacije bilo korisno jer bi diskriminirana osoba mogla računati na brzu reakciju PZD-a. Sličan primjer je poseban mehanizam za žene žrtve obiteljskog nasilja. Isti mehanizam mogao bi se primijeniti na slučajeve diskriminacije. Na taj način slučajeve koji uključuju diskriminaciju PZD može brzo prijaviti i razmotriti.

Prijavljuvanje diskriminacije posebno je važno kada govorimo o povećanju vidljivosti diskriminacije Roma. Sa stajališta pogođenih osoba prijavljivanje diskriminacije pridonosi izgradnji povjerenja u službene institucije. Nadalje usvajanje preporuka (u Hrvatskoj), naređivanje prestanka situacije koja predstavlja povredu prava, zabranjivanje budućeg diskriminatornog ponašanja ili izricanje novčane kazne može poslužiti za sprječavanje ili odvratanje potencijalnih počinitelja.

Terenski rad, pravno savjetovanje i prijavljivanje slučajeva diskriminacije značajno su pridonijeli podizanju svijesti među Romima o diskriminaciji i dostupnim pravnim lijekovima, čime im se poboljšao pristup pravosuđu tako što se incidenti rješavaju medijacijom ili iznošenjem slučaja pred tijelo za ravnopravnost.

Bilo mi je važno podnijeti pritužbu jer sada vidim kako to funkcionira i moći ću iz prve ruke reći svojoj obitelji i prijateljima što da rade kada dožive istu stvar.

**(M. D., diskriminirana hrvatska Romkinja)**

## Preporuke

### Hrvatska

- Država bi trebala jamčiti dostatna financijska sredstva pružateljima besplatne pravne pomoći kako bi se osiguralo njeno primjereno pružanje u pogledu ostvarivanju prava, a posebice u zaštiti od diskriminacije.
- Ojačati kapacitete institucija za rješavanje problema i potreba ranjivih društvenih skupina te rizika od diskriminacije s kojom se suočavaju.
- Ojačati kapacitete organizacija civilnog društva koje se bave pravima Roma kako bi mogle zastupati i pružiti podršku zajednici u slučajevima diskriminacije.
- Tijela državne uprave trebala bi planirati dodatne aktivnosti koje će doprinijeti ostvarivanju ciljeva Nacionalnog plana za uključivanje Roma i uvrstiti ih u sljedeći akcijski plan.
- Vlada bi trebala uspostaviti lokalne multisektorske timove koji bi trebali izravno i koordinirano djelovati u romskim zajednicama s ciljem borbe protiv diskriminacije i postizanja učinkovitije integracije Roma.
- Hrvatski zavod za zapošljavanje trebao bi nastaviti informirati poslodavce o zabrani postavljanja diskriminirajućih uvjeta u oglasima za zapošljavanje.
- Ured pučke pravobraniteljice trebao bi pojačati napore u širenju informacija o svojoj ulozi u rješavanju problema diskriminacije. Ured bi se trebao pobrinuti da informacije o njegovoj ulozi dopru i do romskih zajednica.
- Ured pučke pravobraniteljice trebao bi redovito organizirati okrugle stolove na temu diskriminacije kako bi se prezentirali primjeri dobre prakse i promijenila percepcija javnosti.

### Bugarska

- Državna i općinska/regionalna tijela trebaju podići svijest o svom radu u vezi s diskriminacijom te proširiti mrežu lokalnih ureda.
- PZD bi trebao surađivati s nevladinim organizacijama koje rade s romskim zajednicama kako bi zatražio potporu od bugarske vlade, uključujući financijsku potporu, te kako bi im omogućio sudjelovanje u raspravi i provedbi zakona koji se odnose na zaštitu prava Roma.
- U državnim institucijama još uvijek postoje rasna diskriminacija i rasizam čije postojanje vlade ne bi trebale poricati. Treba usvojiti administrativne propise protiv diskriminacije koji se odnose na državne službenike. Treba uvesti redovne programe treninga. Trebalo bi uspostaviti neovisan i povjerljiv postupak podnošenja prigovora, a na državne dužnosnike za koje

se utvrdi da su prekršili ove propise trebaju se primijeniti odgovarajuće sankcije. Dok je pritužba u tijeku, podnositelj pritužbe treba biti obaviješten u svakoj fazi postupka.

- Postoji uvažavanje tijela odgovornih za provođenje politika ravnopravnosti, no rijetko se traži njihova suradnja. Lokalne strukture često nisu prisutne ili nisu poznate zajednici, a to zahtijeva opsežnije širenje glavnih funkcija i lokacija struktura PZD-a u Bugarskoj.
- PZD bi trebao u suradnji s organizacijama civilnog društva i romskim medijatorima povećati svoje kontakte s romskom zajednicom.
- Vlada bi trebala osigurati kontinuirano financiranje pružatelja besplatne pravne pomoći kako bi se osiguralo da potrebni korisnici dobiju uslugu besplatnog pravnog savjetovanja u slučajevima diskriminacije.
- Potrebno je prikupljati i objavljivati statistiku o broju pritužbi na diskriminaciju podnesenih PZD-u koje su razvrstane prema zaštićenim karakteristikama podnositelja pritužbe.

# Bilješke

- 1 Broj projekta: 963284 — ERELA — REC-AG-2020 / REC-RDIS-DISC-AG-2020, financirano iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014. – 20.).
- 2 Atanas Atanasov, Nataša Kovačević, Andrea Spítálszky i Željka Vukasović Ravlić, Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće, EGPM, 2021., dostupno na <https://minorityrights.org/publications/roma-croatia-bulgaria/>
- 3 Vidjeti: <https://www.nsi.bg/census2021/> (na bugarskom jeziku).
- 4 Kunac, S., Klasnić, K. i Lalić, S., Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka, Zagreb, Hrvatska, Centar za mirovne studije i Ecorys Hrvatska d.o.o., 2018., <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Roma%20Inclusion%20in%20the%20Croatian%20Society%20-%20a%20Baseline%20Data%20Study.pdf>.
- 5 Europska komisija, Uključivanje Roma u Hrvatskoj: EU sredstva za integraciju Roma, [https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatingdiscrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/romainclusion-croatia\\_en](https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatingdiscrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/romainclusion-croatia_en)
- 6 Atanas Atanasov, Nataša Kovačević, Andrea Spítálszky i Željka Vukasović Ravlić, Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće, str. 15.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid., str.14.
- 9 IPC pružatelj je besplatne pravne pomoći kojeg je ovlastilo Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske.
- 10 Centar *Amalipe* aktivan je na području suzbijanja diskriminacije Roma. Organizacija je tijekom godina bila uključena u niz važnih odbora za praćenje i uvijek je pratila manifestaciju diskriminacije koja dolazi od javnih osoba, institucija i medija te pravovremeno izlazila u javnost sa zabilježenim slučajevima diskriminacije. Prije početka projekta, organizacija je aktivno pomagala osobama koje su bile izložene diskriminaciji i obratile su im se za pomoć.
- 11 Izravna diskriminacija je kada je određena osoba stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji.
- 12 Neizravna diskriminacija je kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa stavlja ili bi mogla staviti pojedinca u nepovoljan položaj u odnosu prema drugima u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljevima te su sredstva za njihovo postizanje prikladna i nužna.
- 13 U skladu s načelom prebacivanja tereta dokazivanja, kada osobe koje se smatraju oštećenima jer na njih nije primijenjeno načelo jednakog postupanja pred sudom ili drugim nadležnim tijelom utvrde činjenice iz kojih se može pretpostaviti da je došlo do izravne ili neizravne diskriminacije, tuženik je dužan dokazati da nije došlo do povrede načela jednakog postupanja. (Pogledajte Direktivu EU-a o rasnoj jednakosti, članak 8.)
- 14 Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije – Bugarska- <https://kzd-nondiscrimination.com/layout/>
- 15 Ured pučke pravobraniteljice – Hrvatska, „Kratak opis“, [https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/OFFICE%20OF%20THE%20OMBUDSMAN%20\(Croatia\).pdf](https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/OFFICE%20OF%20THE%20OMBUDSMAN%20(Croatia).pdf)
- 16 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. g. Dostupno na adresi <https://www.ombudsman.hr/hr/interaktivno-izvjesce-za-2021/>
- 17 <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-54/07>
- 18 Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko porijeklo. Dostupno na adresi <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=EN>

# rad na osiguravanju prava manjina i autohtonih naroda

minority  
rights  
group  
europe

## Borba protiv diskriminacije kroz poboljšani pristup pravosuđu u Hrvatskoj i Bugarskoj

'Ravnopravnost Roma kroz poboljšani pravni pristup' (ERELA) rezultat je dvogodišnje suradnje Europske grupe za prava manjina, Centra za međuetnički dijalog Amalipe, Informativno pravnog centra i lokalnih romskih zajednica. Financirano od strane Europske unije, ovo izvješće detaljno opisuje mnoga područja diskriminacije i prepreke s kojima se suočavaju Romi u Bugarskoj i Hrvatskoj, posebno pri pristupu pravdi. Izvješće sažima lekcije naučene tijekom terenskog rada na stvarnim slučajevima.

Iskustvo diskriminacije je rašireno i Romi u Bugarskoj i Hrvatskoj se s tim suočavaju rutinski, a obično je potkrijepljeno negativnim stavovima i predrasudama. Identificirani slučajevi diskriminacije o kojima se raspravlja u ovom izvješću odnose se na različita područja svakodnevnog života uključujući zapošljavanje, obrazovanje, socijalnu skrb, zdravstvenu skrb i pristup raznim uslugama.

Unatoč velikom broju dobro dokumentiranih pojava, diskriminacija se obično ne prijavljuje u ovim zemljama, ne samo zato što diskriminirani Romi često nisu svjesni dostupnih pravnih lijekova ili se boje negativnih posljedica. Ovo izvješće prikazuje izvedive načine na koje se može poboljšati učinkovitost sustava uspostavljenog za zaštitu ravnopravnosti Roma.



U nastojanju da se poboljša pristup Roma socijalnoj pravdi, projekt ERELA podržao je prilagođeni program obuke o nacionalnom antidiskriminacijskom zakonodavstvu za romske organizacije civilnog društva (OCD), pravnike i druge romske aktiviste. Početna obuka pružila je sudionicima potrebne vještine i znanja za podršku osobama koje su doživjele diskriminaciju. Provodeći redovite terenske obilaskе, educirani romski medijatori mogli su podijeliti stečeno znanje s pripadnicima lokalnih romskih zajednica i podići svijest o diskriminaciji kao i o dostupnim pravnim lijekovima. Osim toga, obuka je pomogla sudionicima da se bolje snađu u pravnim izazovima i razviju potencijalna rješenja u slučajevima diskriminacije.


Ovo je izvješće neprocjenjiv alat za aktiviste, voditelje kampanja i akcijske istraživače koji žele podići svijest među Romima o njihovim pravima i pristupu pravdi. Nadalje, rezultati i preporuke koje su ponudili autori potencijalno bi se mogli primijeniti i provesti u drugim europskim kontekstima u kojima se Romi suočavaju sa sličnim poteškoćama u pristupu pravdi.


© Europska grupa za prava manjina, Informativno pravni centar, Centar za međuetnički dijalog i toleranciju *Amalipe*, siječanj 2023. g. Ovaj informativni tekst objavljuje se kao doprinos javnom razumijevanju.

Primjerci ove studije dostupni su na internetu na [www.minorityrights.org](http://www.minorityrights.org)

ISBN Print: 978-615-6516-14-5 Online: 978-615-6516-15-2.

**Europska grupa za prava manjina** San Marco Street 56/A, 4th floor, 2, 1034, Budimpešta, Mađarska.  
Tel +36 30 209 3152 e-pošta [minority.rights@mrgmail.org](mailto:minority.rights@mrgmail.org) Internetska stranica [www.minorityrights.org](http://www.minorityrights.org)  
 [www.twitter.com/minorityrights](https://twitter.com/minorityrights)  [www.facebook.com/minorityrights](https://www.facebook.com/minorityrights)

**Informativno pravni centar** Sjedište: Juraja Dobrile 34, Slavonski Brod, Hrvatska. Ured u Novoj Gradiški: M. A. Relkovića 3, Nova Gradiška, Hrvatska. Ured u Sisku: Stjepana i Antuna Radića 37, Sisak, Hrvatska  
Tel +385 35 448 533 , e-pošta [info@ipc.com.hr](mailto:info@ipc.com.hr) Internetska stranica [www.ipc.com.hr/hr\\_HR](http://www.ipc.com.hr/hr_HR)  
 [www.facebook.com/IPC.InformativnoPravniCentar](https://www.facebook.com/IPC.InformativnoPravniCentar)

**Centar za međuetnički dijalog i toleranciju Amalipe** Ul. Marno Pole 23, 4. kat, ured 5, Veliko Tarnovo, Bugarska  
Tel +359 062 600 224 e-pošta [office@amalipe.com](mailto:office@amalipe.com) Internetska stranica [www.amalipe.bg](http://www.amalipe.bg)  
 [www.facebook.com/amalipeVT](https://www.facebook.com/amalipeVT)

Posjetite mrežnu stranicu Priče o manjinama [www.stories.minorityrights.org](http://www.stories.minorityrights.org) na kojoj se mogu pronaći multimedijski sadržaji o manjinama i autohtonim narodima diljem svijeta.



IPC



AMALIPE  
Center For Interethnic Dialogue  
and Tolerance